

Анотація

Джолос С. В. Проблема державного суверенітету в умовах глобалізації: загальнотеоретичний аспект. — Стаття.

У статті з'ясовано єство та сутність державного суверенітету, визначено основні загрози державному суверенітету та засади його трансформації в умовах глобалізації; запропоновано загальнотеоретичні основи збереження і розвитку державного суверенітету у сучасних умовах та ін.

Ключові слова: глобалізація, суверенітет, держава, державний суверенітет, загальне благо. — *дипломатство.*

Аннотация

Джолос С. В. Проблема государственного суверенитета в условиях глобализации: общетеоретический аспект. — Статья.

В статье установлены природа и сущность государственного суверенитета, определены основные угрозы государственному суверенитету и принципы его трансформации в условиях глобализации; предложены общетеоретические основы сохранения и развития государственного суверенитета в современных условиях и др.

Ключевые слова: глобализация, суверенитет, государство, государственный суверенитет, всеобщее благо. — *дипломатство.*

Summary

Dzholos S. V. Problem of State Sovereignty under Conditions of Globalization: General Theoretic Aspect. — Article.

The nature and essence of state sovereignty were determined. Threats and peculiarities of state sovereignty transformation in the context of globalization were discovered. General theoretic positions of state sovereignty maintenance and development under the modern conditions were offered.

Keywords: globalization, sovereignty, state, state sovereignty, common welfare.

УДК 342.728(477)

Т. В. Астахова

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ДО ПОСТАНОВКИ ДОКТРИНАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Прогресивний розвиток України як демократичної, правової держави, реалізація конституційного принципу політичної та ідеологічної багатоманітності (ст. 15 Конституції України), формування громадянського суспільства як політичної цінності, здатної через свої інституціональні формування (перш за все, через політичні партії) виконувати певні політико-соціальні функції об'єктивно потребують вдосконалення партійної системи, підвищення ролі та значення політичних партій як виразників різноманітних інтересів суспільства. Як слушно відмічається в юридичній літературі, «рівень розвитку демократії значною мірою залежить від рівня розвитку партій та політичної системи України» [1, 11].

Сфера політичної свободи людини в Україні юридично оформлюється в сукупності політичних прав і свобод, спрямованих на участь особи в політично-

му житті суспільства і держави. Основні з таких прав закріплені у Конституції України (ст. ст. 36, 38–40).

Політика є тією ланкою, яка тісніше, ніж всі інші чинники, пов'язує громадянське суспільство та державу. Саме через політику громадянське суспільство в цілому та кожна людина окремо мають прямий доступ до влади, оскільки політика тісно пов'язана з публічною владою. Роль політичних партій не можна ігнорувати, особливо в умовах, коли політика «стала справою вільних людей, що сприймають її не як правління (відносини між керівниками і керованими. — Д. Сарторі), а як самоврядування, демократію» (В. В. Речипкий).

В сучасному демократичному суспільстві політичні партії як інститути політичної системи та водночас інститути громадянського суспільства відіграють найважливішу роль, яка виявляється в наступних напрямках діяльності політичних партій: участь у виборах органів державної влади і місцевого самоврядування; робота представників партій в органах державної влади та місцевого самоврядування; сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, що передбачає сприяння формуванню та розвитку політичної та конституційної правосвідомості громадян. Ця діяльність політичних партій є необхідною передумовою формування демократичної, правової держави та розвинутого громадянського суспільства, а також їх взаємодії.

Роль політичних партій в сучасному суспільстві проявляється, перш за все, у тому, що політичні партії беруть участь у формуванні представницьких органів публічної влади. Так, політична партія є єдиним видом об'єднання громадян, яке володіє правом висувати кандидатів у народні депутати України (ст. 10, п. 3 ч. 1 ст. 12 Закону України від 17 листопада 2011 р. «Про вибори народних депутатів України» [2]). Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України від 10 липня 2010 р. «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» [3] право висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови належить громадянам України, які мають право голосу. Це право реалізується громадянами України через республіканські в Автономній Республіці Крим, обласні, районні, міські, районні у містах організації політичних партій (місцеві організації партій) або шляхом самовисування.

Поряд з участю у виборчому процесі політичні партії беруть участь у діяльності органів публічної влади. Зокрема, найважливішим видом діяльності політичних партій є їх парламентська діяльність, а також участь у роботі представницьких органів публічно-самоврядної влади.

Крім того, політичні партії, виконуючи свою конституційну функцію «сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян», здійснюють виховну діяльність, що спрямована на формування політичної, правової культури суспільства і особистості та політичної свідомості.

Так, науковці у сфері правової культури виокремлюють «виборчу правову культуру», функція моделювання якої виражається «у можливості формувати відповідні моделі виборчих систем (мажоритарну, пропорційну, змішану) та використовувати у ході ... виборів». Стосовно правової культури виборців вона

знаходить свій прояв «у моделі правомірної поведінки суб'єктів виборчих правовідносин (перш за все, поведінка у рамках правових приписів та поведінка, яка спрямована на захист порушених виборчих прав громадян)» [4, 95]. В сучасних умовах конституційних перетворень та в світлі майбутніх виборів у парламент України здійснення саме цієї функції політичними партіями набуває вельми важливого значення.

Наведені основні напрямки діяльності політичних партій визначають їх роль та значення в сучасному, демократичному суспільстві, що детермінує практичну необхідність ефективізації їх діяльності та удосконалення законодавства про політичні партії.

Ефективізація ролі політичних партій в суспільстві виявляється в необхідності розвитку політичної системи. Сучасний стан політичної системи України характеризується як нестабільний. Крім того, як показує практика, індекс нестабільності політичної системи в Україні має тенденцію до зростання. Таку негативну ситуацію обумовлено, передусім, недоліками партійної системи.

Конституційні засади існування багатопартійної політичної системи, принципи організації та діяльності політичних партій в Україні закріплено у ст. ст. 15, 36, 37 Основного Закону держави, а саме: політична багатоманітність; свобода політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України; право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії; визначення основних функцій політичних партій, зокрема, сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян та участь у виборах; членами політичних партій можуть бути лише громадяни України; закріплення норми, що обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно Конституцією і законами України.

Стаття 12 Закону України від 5 квітня 2001 р. «Про політичні партії в Україні» (далі — Закон України «Про політичні партії в Україні») [5] передбачає широкий спектр прав політичних партій, що надає їм можливості брати активну участь у громадському та державному житті країни. Так, політичні партії мають право: 1) вільно провадити свою діяльність у межах, передбачених Конституцією України та законами України; 2) брати участь у виборах Президента України, до Верховної Ради України, до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у порядку, встановленому відповідними законами України; 3) використовувати державні засоби масової інформації, а також засновувати власні засоби масової інформації, як передбачено відповідними законами України; 4) підтримувати міжнародні зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, міжнародними і міжурядовими організаціями, засновувати (вступати між собою у) міжнародні спілки з додержанням вимог Закону; 5) ідейно, організаційно та матеріально підтримувати молодіжні, жіночі та інші об'єднання громадян, подавати допомогу у їх створенні. Крім того, політичним партіям гарантується свобода опозиційної діяльності, у тому числі: можливість викладати публічно і обстоювати свою позицію з питань державного і суспільного життя; брати участь в обговоренні та оприлюднювати і обґрунтовувати критичну оцін-

ку дій і рішень органів влади, використовуючи для цього державні і недержавні засоби масової інформації в порядку, встановленому законом; вносити до органів державної влади України та органів місцевого самоврядування пропозиції, які обов'язкові для розгляду відповідними органами в установленому порядку.

Демократичність цих положень не викликає сумнівів. Діяльність різних політичних партій повинна служити розвитку демократії, ідеологічного плюралізму та бути завадою встановленню панування влади однієї партії.

Політична сучасність України відрізняється великою кількістю політичних партій та тенденцією їх поступового збільшення. Так, наприкінці 2000 р. їх було 79, а станом на квітень 2012 р., за даними Мін'юсту України, зареєстровано 199 політичних партій [6]. Як свідчить практика, збільшення кількості політичних партій не є покращанням політичної ситуації в країні та ефективною візачією політичної системи. У цьому випадку кількість не означає якість. Крім того, девальвується реальна роль та значення політичних партій в суспільстві, тоді як політичні партії повинні бути сполучною ланкою між громадянським суспільством та державою, оскільки, з одного боку, вони є інститутом громадянського суспільства, а з іншого — важливим елементом політичної системи. Як слушно зазначає В. І. Кафарський, не будучи інститутом державної влади, вони «функціонально включені в систему державно-політичних відносин» [7, 26].

Політичні партії мають бути виразниками інтересів соціальних спільнот. Але, як зазначено в юридичній літературі, на сьогодні абсолютна більшість політичних партій в Україні поки що далека від свого основного призначення — бути виразником інтересів соціальних груп і представляти їх на державному рівні. Політичні партії, на жаль, обслуговують не суспільні, а, передусім, вузько групові чи навіть персональні інтереси [8, 213]. Більшість політичних партій створюється не з метою, визначеною в Конституції, тобто формувати політичну волю громадян та бути її виразником, а виходячи з інших власних інтересів. Підтвердженням цього є те, що в політичній боротьбі партії спираються не на підтримку суспільства, а на виборчі технології. Крім того, більшість політичних партій мають схожі ідейно-політичні платформи. Зростає кількість нечисленних політичних партій, що також ставить під сумнів те, що вони виражають або здатні виражати та обстоювати певну «політичну волю громадян», з цього приводу слушним є висновок про недостатність в сучасному суспільстві «партій соціального прогресу» [9, 42]. Крім того, як зазначається в юридичній літературі, вітчизняні політичні партії мають «недемократичний внутрішній лад» [10, 19].

Існують приклади створення політичних партій з порушенням законодавства. Так, Міністерство юстиції України ініціює перевірку виконання засновниками політичних партій ст. 10 Закону України «Про політичні партії в Україні», згідно з якою рішення про створення політичної партії має бути підтримано підписами не менше ніж 10 тис. громадян України, які відповідно до Конституції мають право голосу на виборах, зібраними не менш як у двох

третинах районів не менш як двох третин областей, міст Києва і Севастополя та Автономної Республіки Крим. У зв'язку з надходженням численних скарг про порушення збирання зазначених підписів, Мін'юст мав намір передавати до науково-дослідних установ судових експертиз списки підписів громадян України, зібраних на підтримку рішення про створення політичних партій, документи на реєстрацію яких будуть надходити до Міністерства [11]. Ці факти свідчать, що деякі партії не тільки не мають відповідної підтримки суспільства та не є виразниками суспільних інтересів, але й є «бутафорними». Водночас у цьому контексті слушною є позиція Європейського суду з прав людини щодо обмеження права на об'єднання: відповідні обмеження повинні бути передбачуваними, не надавати державним органам значний ступінь дискреції у вирішенні питання про реєстрацію об'єднання, відповідати критерію нагальної суспільної необхідності і бути переконливими [12]. Зазначене надає можливість робити висновок про необхідність приведення процедури реєстрації партій у відповідність до європейських стандартів [13, 155].

Безумовно, з часом кількість політичних партій має значно зменшитися у зв'язку з підвищенням рівня політичної культури, розробленням відповідної ідеологічної бази, утвердженням прав фракційності тощо. У результаті з десятків партій залишиться декілька, що матимуть реальну вагу. Думається, що формування та посилення ролі «вагомих» партій — тих, що мають найбільшу підтримку в суспільстві, буде проявом удосконалення політичної системи, зокрема, сформованості багатопартійності, оскільки саме такі партії спроможні стати головним осередком, де акумулюється політичний потенціал суспільства.

Наведене свідчить про необхідність удосконалення чинного законодавства про політичні партії. Втім удосконалення конституційно-правового регулювання організації та діяльності політичних партій не буде мати позитивного ефекту, якщо положення конституційного законодавства не будуть виконуватися. Неухильне дотримання Конституції та законів України — необхідна умова ефективного функціонування політичної системи.

Звідси, у контексті дослідження діяльності політичних партій та їх ролі в сучасному демократичному суспільстві, актуалізується питання відповідальності політичних партій. Так, виходячи з функцій політичних партій, їх ролі та значення у сучасному демократичному суспільстві, відповідальність політичних партій має носити, передусім, конституційно-правовий характер. Втім в сучасній конституційно-правовій науці не вирішено питання щодо відповідальності політичних партій за конституційним правом та проблемним залишається питання щодо співвідношення політичної та конституційно-правової відповідальності. Крім того, як слушно відмічається в юридичній літературі «ще одним проблемним аспектом законодавства (про політичні партії. — Т. А.) є відсутність ефективних та превентивних санкцій за порушення партіями законодавства», при цьому доводиться, що «більш дієвим механізмом забезпечення дотримання партіями вимог законодавства могло б бути застосування санкцій у вигляді штрафів» [13, 158].

З урахуванням зазначеного, а також виходячи з системного аналізу конституційних положень, положень чинного законодавства про політичні партії, а також враховуючи конституційні та політико-правові реалії, можна окреслити такі загальні напрями удосконалення чинного законодавства про політичні партії, а саме: по-перше, слід законодавчо закріпити функції політичних партій, виходячи з їх конституційної мети та ролі у суспільстві; по-друге, визначити мінімальне число членів партії, потрібне для її легалізації; по-третє, окреслити джерела їх фінансування для того, щоб відокремити політичні партії від бізнесу; по-четверте, привести правове регулювання порядку створення та діяльності політичних партій до європейських стандартів; по-п'яте, вирішити проблемні питання щодо відповідальності політичних партій за порушення вимог чинного конституційного законодавства.

Аналіз положень Конституції України, а також законодавства про політичні партії в Україні, визначення місця та ролі політичних партій в сучасному демократичному суспільстві надає можливості зробити висновок про обґрунтованість та доктринальну значущість виокремлення у системі конституційного права України групи норм, що регулюють порядок створення, організацію та діяльність політичних партій в Україні, в самостійний конституційно-правовий інститут політичних партій.

Сучасний етап політико-правових перетворень в Україні потребує не тільки вдосконалення партійної системи, підвищення ролі та значення політичних партій як виразників різноманітних інтересів громадянського суспільства, ефективізації їх діяльності, удосконалення законодавства про політичні партії (що належить до вдосконалення суб'єктного, функціонального та нормативного структурних елементів політичної системи суспільства), вирішення інших проблем конституційно-правового регулювання організації та діяльності політичних партій в Україні (зокрема, вирішенню цієї наукової проблеми присвячено дисертаційне дослідження В. І. Кафарського [14]), але й удосконалення ідеологічного структурного елемента цієї системи.

Ідеологічна діяльність політичних партій має важливе значення у процесі формування суспільно-політичних поглядів громадян, реалізації партійних програм тощо. Звідси важливим є формування політичної свідомості як розуміння суспільством самого себе як політичної цінності, здатної через свої інституціональні формування (через політичні партії) виконувати певні політико-соціальні функції. Крім того, важливого значення набуває формування політичної свідомості та політичної культури не тільки суспільства, але і кожної людини. Підвищення рівня політичної культури, розвиток політичної свідомості безпосередньо пов'язані з формування конституційної правосвідомості, особливістю якої є те, що «вона формується на стику правової і політичної свідомості...» [15, 328].

Концепт конституційної правосвідомості виконує важливі морально-політичну і духовно-світоглядну функції, беручи участь у відтворенні конституційної реальності через визначення місця і ролі людини в структурах сучасного громадянського суспільства та демократичної, правової держави.

Процес створення та ефективність дії представницьких органів державної влади буде успішнішим при свідомому ставленні індивіда, соціальної групи, суспільства в цілому до конституції як до основного закону, до її ролі у правовому регулюванні суспільних відносин, до конституційних цінностей. Тому велике значення має конституційна правосвідомість як особливий вид правової свідомості.

В сучасних умовах однією з важливих проблем є необхідність удосконалення механізму формування конституційної правосвідомості. При цьому, однопорядкове значення мають процеси формування непрофесійної конституційної правосвідомості в особи (людини та громадянина) і формування адекватної ідеям конституціоналізму професійної правосвідомості. Так, сучасний період конституційних перетворень в Україні передбачає необхідність адекватного рівня конституційної правосвідомості не тільки у представників влади, політичної і юридичної еліти, але й у громадян, їх активну, свідому участь у суспільно-політичних процесах, здатність компетентно контролювати діяльність владних структур, брати активну участь у процесах формування органів публічної влади, інститутів громадянського суспільства. Для того, щоб принципово змінити ставлення громадян до конституційно-правових цінностей, слід вирішити ряд проблем не тільки теоретичного, але, передусім, практичного рівня щодо вдосконалення правового виховання й підвищення конституційної та політико-правової культури в суспільстві. Звідси особливе значення має неприпустимість деформації конституційної правосвідомості. Для цього необхідним є визначення конституційної правосвідомості та встановлено відповідних стандартів, відступ від яких можна буде розглядати як деформацію правосвідомості. Зокрема, вдалим є визначення конституційної правосвідомості як «вищої форми правової свідомості, що відображає ставлення індивіда, колективу, суспільства в цілому як до положень Основного Закону та інших чинних конституційно-правових актів, так і до практики їх реалізації, а також до бажаних змін конституційно-правових інститутів, так само як і до сучасних конституційних цінностей» [16]. Критеріями ідеального (стандартного) типу конституційної правосвідомості є принципи конституціоналізму, які повинні відбиватися в конституційному законодавстві.

Структуру правової свідомості традиційно представлено у вигляді двох елементів: правової ідеології та правової психології.

Основні ідеологічні постулати відображено в конституції держави, яка позначає як досягнутий рівень розвитку суспільства, так і ті цілі й завдання, які належить досягти й вирішити. Конституція — це не тільки нормативно-правовий акт, що має особливі юридичні властивості, але й ідеологічний документ, що здійснює ідеологічну функцію, в рамках якої можна виокремити світоглядну і виховну підфункції. При цьому конституція як ідеологічний документ виходить із презумпції, що цілі суспільства є завданнями держави. Адекватне відображення суспільних цілей у конституції припускає наявність адекватної конституційної ідеології [17, 114]. Незважаючи на оголошену на початку 90-х рр. минулого століття ідею деідеологізації держав на

пострадянському просторі і часткове її сприйняття сучасною Україною, що мало своє вираження у закріпленні на конституційному рівні ідеологічної різноманітності (ст. 15 Конституції України), певні духовні та ідеологічні цінності відображено в Основному Законі держави. Деідеологізація у цьому випадку виявилася засобом «розчищення» ідеологічного ґрунту для утвердження нових світоглядних ідей. Ідеологічний плюралізм справедливо розглядається як одна із сторін духовного життя суспільства, яке повинне мати конституційні основи [18, 222–225].

Конституція не може не містити певних ідеологічних (світоглядних) переконань. Як підкреслює Н. О. Боброва: «Конституція — «згусток» державних і суспільних ідей, які держава і суспільство (через референдум) проголошують основними» [17, 114]. Кожна норма конституції пронизана певним духом, ідеями, сприйнятими суспільством на певному етапі його розвитку. Саме конституційні ідеї і принципи є засадами єдиної національної конституційної ідеології, покликаної служити інтересам українського народу.

Конституційно-правова ідеологія повинна враховувати відповідну національну ідею, виходячи з того, що основною її функцією є функція консолідації та інтеграції українського народу. Правильним є твердження, що «національна ідея — це певний суспільно-політичний ідеал нації, який є найбільш досконалою моделлю національно-державного устрою і найповніше відповідає її традиціям, устремлінням, культурно-психологічним настановам, забезпечуючи подальший розвиток» [19, 5]. Ці фактори мають суттєво впливати на формування «своїх ідеологій» («певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку», відповідно до ст. 2 Закону України «Про політичні партії в Україні») кожної політичної партії з метою досягнення консолідації суспільства та виконання основної конституційної функції політичних партій — «сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян» (ч. 2 ст. 36 Конституції України).

Наведений конституційно-правовий аналіз діяльності та ролі політичних партій в сучасній Україні не претендує на завершеність, але ставить на порядок денний проблемні питання, необхідність вирішення яких актуалізується в сучасних умовах конституційних перетворень в Україні з метою формування демократичної, правової держави та розвинутого громадянського суспільства.

Література

1. Кафарський В. Політичні партії і уряд: проблеми правової регламентації в умовах політичної реформи // *Право України*. — 2006. — № 4. — С. 11–15.
2. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листоп. 2011 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 10 (10–11). Ст. 73.
3. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України від 10 лип. 2010 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 2010. — № 35 (35–36). — Ст. 491.
4. Артамонова Н. В. Политические партии в контексте развития правовой культуры избирателей // *Право и политика*. 2007. № 8. С. 92–96.
5. Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 квіт. 2001 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 2001. — № 23. — Ст. 118.

6. Єдиний реєстр громадських формувань [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua>.
7. Кафарський В. І. Конституційно-правове регулювання організації та діяльності політичних партій в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / В. І. Кафарський. — К., 2010. — 36 с.
8. Гасва Н. П. Місце та роль політичних партій у системі безпосередньої демократії // Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-ї річниці незалежності України. — К., 2001. — Розд. 6. — С. 206–247.
9. Воловик В. Партій багато — партій соціального прогресу нема // Віче. — 2003. — № 10. — С. 42–46.
10. Лемак В. Політичні партії як інститут громадянського суспільства: проблеми правового регулювання в Україні // Право України. — 2010. — № 7. — С. 18–23.
11. Мін'юст перевірятиме засновників політичних партій щодо сумлінності дотримання законодавства // Дайджест новин 2009.07.07., УКРІНФОРМ: 2009.0007.07. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : info@ukrinform.com.
12. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Корецький та інші проти України» (заява № 40269/02) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.
13. Ковриженко Д. Законодавче регулювання політичних партій: основні проблеми та напрями змін // Вибори та демократія. — 2010. — № 2–3. — С. 155–159.
14. Кафарський В. І. Конституційно-правове регулювання організації та діяльності політичних партій в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Кафарський Володимир Іванович. — К., 2010. — 471 с.
15. Кравец И. А. Формирование российского конституционализма (проблемы теории и практики) / И. А. Кравец. — М. ; Новосибирск : ЮКЭА, 2002. — 358 с.
16. Баринов Э. Э. Конституционное правосознание в Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 [Електронний ресурс] / Э. Э. Баринов. — Ростов н/Д, 2001. — 23 с. — Режим доступу : www.law.edu.ru.
17. Боброва Н. А. Конституционный строй и конституционализм в России / Н. А. Боброва. — М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2003. — 264 с.
18. Хабриева Т. Я. Теория современной конституции / Т. Я. Хабриева, В. Е. Чиркин. — М. : НОРМА, 2007. — 320 с.
19. Костицький В. Економічний патріотизм як складова національної ідеї в умовах глобалізації // Право України. — 2006. — № 12. — С. 3–8.

Анотація

Астахова Т. В. Конституційно-правовий аналіз діяльності політичних партій в сучасній Україні: до постановки доктринальних проблем. — Стаття.

У статті розкривається зміст діяльності та роль політичних партій в демократичному суспільстві. Аналізуються положення чинного законодавства про політичні партії та практика діяльності політичних партій в сучасній Україні. На основі системного аналізу законодавчих положень та з урахуванням конституційних та політико-правових реалій робиться висновок про необхідність ефективізації діяльності політичних партій та пропонуються основні напрямки удосконалення чинного законодавства про політичні партії.

Ключові слова: політична партія, вибори, партійна система, політична культура, виборча політична культура, конституційна правосвідомість, конституційні перетворення в Україні.

Аннотация

Астахова Т. В. Конституционно-правовой анализ деятельности политических партий в современной Украине: к постановке доктринальных проблем. — Статья.

В статье раскрывается содержание деятельности и роль политических партий в демократическом обществе. Анализируются положения действующего законодательства о политических партиях и практика деятельности политических партий в современной Украине. На основе системного анализа законодательных положений, а также с учетом конституционных и политико-правовых реалий делается вывод о необходимости эффективизации деятельности политических партий и предлагаются основные направления усовершенствования действующего законодательства о политических партиях.

Ключевые слова: политическая партия, выборы, партийная система, политическая культура, избирательная политическая культура, конституционное правосознание, конституционные преобразования в Украине.

Summary

Astakhova T. Constitutional and Legal Analysis Of the Political Parties' Activity in Modern Ukraine: the formulation of doctrinal problems. — Article.

The article outlines the content and role of political parties in a democratic society. The author analyzes the current legislation on political parties and the practice of political parties' functioning in modern Ukraine. The article contains theoretical and practical recommendations aimed to improve the existing legislation on political parties.

Keywords: political parties, elections, party system, political culture, electoral political culture, constitutional order, constitutional reform in Ukraine.

УДК 340.111.5

Л. А. Гаманюк

СООТНОШЕНИЕ СУБЪЕКТИВНОГО ПРАВА И ЮРИДИЧЕСКОЙ ОБЯЗАННОСТИ

Гарантии сохранности индивидуальных благ и интересов возможны лишь в условиях организованного общежития, где права каждого индивида соседствуют с его обязанностями, а равно — с правами и обязанностями других лиц. Заметим, что обеспечиваются и защищаются государственной властью права на жизнь, здоровье, честь, достоинство, собственность и т.д. Вместе с тем, устанавливается обязанность граждан уплачивать налоги и сборы, которые отчасти идут на содержание государственного аппарата.

Естественность обязанностей их неразрывная связь с правами доказана веками существования человеческих цивилизаций. Вспомним римские правила: *do ut des, do ut facias* (я даю, что вы можете дать, я даю, чтобы сделать), в которых заложен огромный нравственный и юридический смысл. Именно такие и подобные установки привели к кристаллизации «золотого правила нравственности» [1, 66] — поступай так по отношению ко мне, как ты хотел бы, чтобы я поступал (выполняй свои обязанности для реализации моих прав и тогда ты сможешь надеяться на мое ответное поведение, т.е. на реализацию своих прав). Данные поведенческие установки настолько естественны, что нашли закрепление в базовых заповедях мира (Махабхарата — V век до н.э.; учение Конфуция — IV–V вв. до н.э.; Библия и Коран) [2, 57].

Правовые нормы реализуются посредством правоотношений, где выражается связь субъективных прав и юридических обязанностей. Между субъективным правом и юридической обязанностью существует модельная категорическая, императивная связь управомоченного и обязанного субъектов. Содержание этой связи выражено в требовании, обращенном к обязанному лицу совершить определенные действия либо воздержаться от них.